

טיפים ללומדי הדף-היומי
מיום א' מוצאי שמחת תורה עד ראש חודש מר-חשוון תש"ע
על פי הספר: "שיעורים בהגדות חז"ל"
של הרב חנוך גבהרד
מסכת בבא בתרא מדף נ"א עד דף נ"ח
קובץ מספר 018

התשובה לשאלה זו היא, שלא ניתן לנחות לפתע באמצע דף גמרא!
 נפרשת כאן סוגיה המתמשכת דפים אחדים בנושא שאינו מְכַר כיום.
 היום בני אדם אינם רוצים להראות כעשירים רק מול פקיד השומא במשרדי מס-הכנסה.
 אבל פעם ביקשו בני האדם להציג את עצמם כפחות אמידים ממה שהם באמת!
 כאשר רב פסק לבעל האלמן: "עשה פירוש לפירושה", הוא לא אמר זאת לאינטרסנטר צר-עין, שהכל יודעים מה הפירוש שהוא יתן לצוואה. אלא הוא אמר זאת לרבה בר בר חנה, הזהיר מאד בדיני ממונות, שודאי ישכיל לקבוע מה באמת היו המחשבות של האשה טרם מותה. גם חשוב לה איוזה זכר היא רצתה שישאר אחריה, והוא גם יודע כיצד מבקשת היא להתייצב בפני בית-דין של מעלה.

מסכת בבא בתרא דף נב/א
רבא אפיק ספרא דאגדתא מיתמי.
 ההגדרה של "אגדתא" מבוארת ומפורטת בהקדמה של מסכת ברכות חלק א', מסדרת הספרים "שיעורים בהגדות חז"ל".
 כאן אנו מגלים שסידרה כזו נחשבת כנכס, וכשמשיהו מת והשאיר ארון ספרים מלא וגדוש, מתגלע ויכוח בין היורשים על "ספרא דאגדתא", כי הלכה מיועדת לבעלי הלכה, דרוש לבעלי הדרוש, גם לפילפול ישנו קהל יעד מוגדר, אבל אגדתא מתאימה לכל, וכולם נוהרים לשמוע דרשות בנושאים אלה (סוטה מ/א).
 על כן, בין היתומים לא היה ויכוח על כל שאר חפצי הירושה. הבנות התחלקו בכלי המטבח, בעלי ההלכה לקחו את המתאים להם, הדקדקנים מצאו ספרים מוגים ושמחו על המציאה, לאספני היודאיקה היו ספרים ישנים, אבל על ספרות ההגדה איש לא היה מוכן לוותר.

מסכת בבא בתרא דף נד/א
רב קנה את הגינה על ידי שצר בה צורה.
 מבלי להיכנס לנושאים ההלכתיים של "לא תעשון איתי אלהי כסף וזהב" (שמות כ/כ), יש לציין שעל פיסקה קצרה זו משתרע התוס' הארוך ביותר - שני עמודים שלימים במסכת יומא (מתחיל בתחילת נד/א, ומסתיים בסוף נד/ב).

מסכת בבא בתרא דף נא/ב
כל גדולי הדור אמרו וכו'.
 בהמשך התפלא אחד הדיינים מדוע שאר הדיינים "שִׁבְקוּ את פסק ה'רברבי' ועבידי כ'זוטרי'!".
 ה"זוטרי" הללו מוגדרים בראש העמוד כ"גדולי הדור", אך כיוון שבנושאי שטרות היו מומחים מהם, הרי ש"גדלותם" לא רק שלא תועיל לכבד אותם היכן שאין להם די ניסיון, ולא רק שהגדרתם עוברת שינוי, אלא מתהפכת לגמרי. תחילה הם מכונים "גדולי הדור", ולפתע "זוטרי", מבלי שיהיה בכך כל סתירה!
 כדי להמחיש זאת יש להציג שאלה שאוהבים לבלבל בה ילדים:
 "מי יותר גדול; עכבר בן שנה או פיל בן שבוע?"
 התשובה שהילד מציע:
 "תלוי!"
 השואל אינו צריך להרפות, אלא לשאול:
 "מה תלוי?"
 עכשיו צריכה כבר לבוא תשובה אמיתית, שתבקש הבהרה מדויקת להגדרה "גדול".
 אם גדול זה יחסי, הרי שיכול להיות גרעין של שומשום גדול.
 אם ההגדרה של "גדול" הוא שאינו זקוק לגדול עוד, הרי שהעכבר גדול מהפיל!
 גאוותן המודד את ה"גדול" בייחס אליו, אין עוד גדולים!
 אם "גדול" הוא מוחלט, אזי יש רק "הא-ל הגדול הגבור והנורא" - אחד ויחיד, אין עוד גדולים מלבדו!
 כאשר בבית-הדין ישנו דיון בנושא שטרות, מצטמצם ה"גדול" ל"יודע בטיב שטרות", אפילו שמטעמי כבוד מגדירים אותו בתואר הכבוד: "כל גדולי הדור אמרו".

מסכת בבא בתרא דף נ/א
המגלה טרם מותו למי שייכים חפציו.
 אשת רבה בר בר חנה סיפרה טרם מותה למי שייכים עגיליה ונפטר.ה.
 הבעל שאל את פי רב מה עליו לעשות בעגילים, ורב אמר לו: אם אתה מאמין לה, עשה כפי שהיא אמרה, ואם לא "עשה פירוש לפירושה", ביאר הרשב"ם: "עכב לעצמך!"
 מה הפירוש "אם אתה מאמין לה"?
 מי היה אחראי עד כה על כשרות המטבח?
 על דיני טומאה וטהרה?
 מי ניהל את כל הבית?
 כיצד זה לא מאמינים לה בנושא כל כך פשוט?

מסכת בבא בתרא דף נה/א אין הבכור נוטל בראוי.

כאשר יעקב אבינו הבטיח ליוסף בנו "שכס אחד על אחיך" (בראשית מח/כח). הוא הקדים לכך שרחל מתה בדרך (בראשית מח/ז).
על פי המבואר כאן ברורה ההקדמה, כי הבכור אינו נוטל בראוי אלא רק במחזוק, ובגלל שהאבות שמרו את התורה, נחשבת ארץ ישראל כמוחזקת בידיהם. את שמירת התורה ככתבה וכלשונה ולא רק על פי רוח הדברים, הקפידו האבות לשמור רק בארץ ישראל (רמב"ן בראשית כו/ה).
לכן צריך היה יעקב להקדים ליוסף שעם הכניסה לארץ ישראל נפטרה רחל בדרך, ובארץ ישראל לא היו לו שתי נשים אחיות, על כן הוא זכאי בארץ כיורש ולא כראוי, וממילא הוא יכול להעניק לו פי-שנים (פרדס יוסף).

מסכת בבא בתרא דף נו/א חצב מפסיק בנכסי הגר.

צמח ה'חצב' הוא גבוה ונראה למרחוק, שותלים שורת חצבים בגבול השדה, הנחשבת למחיצה וחומה התוחמת.
על כן צמח זה מפסיק בנכסי הגר, שכל הקודם לזכות בהם, הרי אלה שלו. אם יש שורת חצבים באמצע, התופס בצד אחד של השדה, לא קנה את הצד השני, כי החצב גורם שהם יהיו שני שדות נפרדים.

גם סימן סמלי נחשב כגבול, וכדי להבדיל בין שדה של שני שכנים, אין צורך במחיצת ברזל מחושל ומחוסס, ולא באבנים כבדות, אלא די בפקעות במעמקי האדמה, הרדומות רוב חודשי השנה, וצריך לחפש אחריהן, ורק לקראת עונת הגשמים מזדקרים מהם גבעולים ארוכים וגמישים.

מטרת הגבול אינה לעצור גנבים, אלא רק להזכיר היכן עובר קו הגבול, גם תיזכורת כזו נחשבת כגבול גמור, עד שהיא אינה מאפשרת לזוכה בצד האחד לקבל את הצד השני, כי זה נחשב כגבול בלתי עביר. הגבול לא נועד לעצור מנהג צאן ובקר או גנבים, אלא רק סימן ותזכורת.

אמנם אצל בעלי-החיים חסרי הבינה, צריכים חציצה של קורות כבדים שאינם מאפשרים מעבר, וביחס לגנבים גם גושי ברזל אינם מהווים מעצור, אבל בני אדם אמורים לפעול אך ורק על פי חוקים אנושיים, לגבם סימן קל מהווה מחסום בלתי עביר וחציצה מוחלטת. כפי שנאמר בתורה על אכילת מעשרות למי שאינו כהן: "לא תוכל לאכול בשעריך" (דברים יב/ז). מה הפרוש "לא תוכל לאכול"? הרי כל מי שרוצה, יכול בנקל לטול פרוסת לחם של מעשר ולהכניסה אל פיו! אלא שאין לו רשות לעשות כן, כי המעשרות שייכים לכהנים, כפי שמתרגם אונקלוס שם: "לית לך רשו". הנה רואים אנו שכאשר התורה אוסרת דבר-מה, לאנשים מוסריים ובעלי שלטון עצמי, היא מגדירה איסור זה בלשון "לא תוכל" - אינך יכול! בדיוק כפי שמבואר כאן שמחיצה סמלית נחשבת כמחסום איתן שאין אפשרות לעבור, וממילא כיצד יכול הקניין לדלג את החומה הבצורה?

מסכת בבא בתרא דף נו/א

יהושע תיחם בחצב את נחלת השבטים.

דווקא בצמח זה בחר יהושע, בגלל תכונתו - ששרשיו אינם מתפשטים לצדדים, אלא חוצבים עמוק באדמה ומכאן שמו.
על כן הוא נותר על מקומו שנה אחר שנה, ובגלל גבהו הוא נראה למרחקים.
זמן פריחתו היא בסוף הקיץ, בשעה שצריך להתחיל להכין את הקרקע לחרישה וזריעה לקראת החורף, כשהשדה מכוסה בקוצים יבשים, ועובדי האדמה צריכים להכיר את גבול ארצם, אז מזדקר גבעולו הגבוה של החצב במלוא קומתו, ומלמד בדיוק היכן עובר הגבול.
כיון שפריחתו היא לקראת השנה החדשה, הימים הנוראים ויום הכפורים, בחר הקב"ה להעניק לו פרחים בוהקים מלובן, כדי לרמוז על הנאמר: "אם יהיו חטאיכם כשנים - כשלג ילבינו" (ישעיהו א/יח).
אכן רוב פרחי-הבר הארץ-ישראליים בעונה זו של השנה הינם לבנים (טבע ונוף במורשת ישראל).
אם איזשהו חלש-אפי התפתה במשך חדשי השנה, להסיג את הגבול, מזדקר לובן החצב להזכיר לו לתקן מיד את המעוות, ולעמוד זך ונקי לפני ה' ביום הדין.

מסכת בבא בתרא דף נו/א

כל שראה משה רבינו חייב במעשר.

ההגדרה: "כל שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה", אומרת דרשני, יותר פשוט לומר: "כל ארץ ישראל חייבת במעשר"! ההדגשה "מה שהראה ה' למשה", מלמדת על אזור שלא ניתן לראותו מהזווית בה העמיד ה' את משה.
איזה חלק אינו כלול בזאת? ארץ הקיני, הקניזי והקדמוני, גם אותן הבטיח ה' לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, אבל אותן לא כבש יהושע בן נון, ורק לעתיד הן תכללנה בשטחה של ארץ ישראל, והן לא יהיו חייבות בתרומות ומעשרות, כי רק השטח שכבש יהושע בן נון חייב במעשרות.
שלוש ארצות אלה נמצאות מזרחה מנחלת גד בגבול יריחו, ומשה שעמד שם הביט אל עבר הירדן המערבי, ולא ראה את מה שהיה מאחוריו.
אלה הן ארצות המשתרעות הרבה מזרחה, כיום רוב מקומות אלה מדבריים.
הנביא מבטיח שבעתיד "יששכר מְדַבֵּר וְצִיָּה וְתִגַּל עֲרָבָה" (ישעיהו לה/א). עתה מבינים אנו שלא רק על הנגב המוכר לנו דיבר הנביא, אלא על מרחבי מחיה מאד גדולים מעברו המזרחי של הירדן, שיהיו עשירים במים וצמחיה.

מסכת בבא בתרא דף נז/ב

עוצם עיניו מראות ברע.

תוך כדי דיון על זכויות השכנים לעשות כביסה בחצר משותפת, לימדונו החכמים פרק בזהירות, שלא להתקרב לנהר בו מכבסות הנשים, ונאלצות

רבי בנאה לא שלל חוטי תכלת וארגמן, תולעת שני ושש משזר, אלא רק קבע שלא אלה העיקר. אם צורתו החיצונית של המעיל היא נאה, נקיה ועממית - זו תפארתו האמיתית של לובש כזה בגד.

מסכת בבא בתרא דף נז/ב שולחן של תלמידי חכמים

תלמיד-חכם אינו מי שידוע לצטט הרבה מאמרים תורניים, אלא מי שהתורה מחוברת אל אישיותו ומכתיבה לו התנהגות נאותה בכל מעשה ובכל מקום.

באופן מיוחד נדרש מתלמיד חכם להתנהג נכון דוקא בשעת האכילה, בגלל הכוחות הקיצוניים והמנוגדים שהיא מסוגלת להעניק.

מצד אחד דומה שלחן האוכל למזבח אשר בבית המקדש (חגיגה כז/א. מנחות צז/א), מאידך, מסלול ההתגשמות והתבהמות עובר דרך המאכלים (מבואר בספרנו שב"ח על פסחים מט/א: "כח הסעודה"). שעת האוכל דורשת שימת-לב מרובה וזהירות מופלגת.

בגלל זה ברורה השאלה: "שולחן של תלמיד חכם כיצד צריך להראות"? מי שאינו מבין מה הן הדרישות מתלמיד-חכם, יזקוק גבות בתמהון, ויפטר ששולחן האוכל צריך שיהיה בו אוכל וכלי אוכל!

אבל אם השולחן דומה למזבח, הרי שהתשובה אינה כל כך פשוטה, מפני שעל כלי המקדש נתן דוד לשלמה בנו תכנית מפורטת, בדיוק כפי שנאמר לו ברוח הקודש על ידי שני הנביאים - גד החוזה ונתן הנביא, ואמר לו: "הכל בכתב מיד ה', עלי השכיל, כל מלאכות התבנית" (דבה"י-א כח/ט). אם שולחן הסעודה אמור להיות דומה למזבח, ברור שהמבקש לסעוד, צריך לפנות לרב תחלה ולבקש ממנו הנחיה מדוייקת - כיצד נגשים אל המזבח, היכן להניח את המלחיה, את המפית, את המזלג והיכן לשבת.

הרב אכן העניק הנחיה ברורה, והסביר כיצד צריך להראות שולחן האכילה, שבזמנם היה "שולחן אישי" לכל אחד ואחד, שנראה כמו מגש, ועליו היו עורכים לכל אחד ואחד את סעודתו - לחם, בשר, מלחיה, תבלינים, סכין, כף, מזלג, ליפתנים, שתיה, מפה לקינוח הפה והידים וכדומה, הכל היה לכל אחד ואחד בנפרד על המגש אשר לפניו.

שלחן זה צריך להראות כך: שני-שליש מפה, עליה יש להניח רק את הלחם ולא את שאר המנות. מפה זו גם משמשת לקינוח הידים והפה, ושליש מגולה, עליו מניחים את קערות האוכל, וירק לטבול, לקינוח וכדומה. אין זה משנה מה גודל המגש, וכמה אוכל מתכווננים להניח בו, תמיד הוא צריך להיות מלא באוכל רק כדי שליש! להשאיר את רוב השלחן פנוי! כדי שישמש לקינוח ונקוי. זה החלק העקרוני בסעודה - לדעת גבולות! להשכיל להרחיק את הידים ממנות המזון אחר אכילה מתונה ומבוקרת, ולא למלא את הכרס בעוד ועוד אוכל. הכמות המומלצת היא לאכול שליש (גיטין ע"א: "אם תכעס"), ולאון נכון בין האכילה לשתיה, כמו הקרבנות, שהם אכילת המזבח (מגילה יב/א: "כדת של תורה").

להיכנס עד ברכיהן אל תוך המים הרדודים שבבריכה, ולדרוך על הכביסה פעם אחר פעם. הנביא ערך את צורת האדם באופן מושלם והעמיד אותו על ששה עקרונות: "ה'לך צדקות, ודבר מישורים, מאס בבע מעשקות, נער כפיו מתמך בשחד, אטם אָזְנוֹ מִשְׁמַע דְּמִים, וְעַצֵּם עֵינָיו מִרְאוֹת בָּרָע" (ישעיהו לג/טו).

החכמים הביאו כאן דוגמא למעלה מספר שש, זה שאינו מסתכל בנשים בשעה שהן עומדות על הכביסה, כי בהתכופפה אל המים, עלולה להיחשף, חלילה, פיסת רגל שדרכה להיות מכסה. החידוש ב"שפת הנהר", הוא, כי ההולך במקום אחר, יכול לעצום עיניו כשאינו רוצה להביט, אך כשהוא קרוב למים על שפת הנהר, אבוי לו אם יעצום עיניו, ואבוי לו אם לא יעצום, והכתוב משבח את מי שבכל אופן משתדל ועוצם את עיניו.

מסכת בבא בתרא דף נז/ב איכא ארינא.

החכמים ביררו כיצד ובמה מדובר? אם יש דרך אחרת שאינה עוברת ליד הנהר, וההולך על שפת הנהר אינו יכול לעצום את עיניו, כדי שלא ליפול למים, אם כן הוא רשע! על שהולך במקום בו אינו יכול לשמור את עיניו.

כי על גבי קרקע מוצקה, אם מופיע לפתע משהו שלא צריך לראותו, אפשר לעצום את העיניים ולסוב את הראש לצד השני, אך כיצד אפשר לעצום את העיניים על שפת הנהר?

הרי שההולך על שפת הנהר אינו מתחיל להיות רשע בשעה שהנשים נגדו, אלא כאשר שם פעמיו אל הדרך הזו, גם אם במקרה לא היו נשים באותו יום, אל לו להשלות את עצמו שהוא צדיק ויש לו סיעתא דשמיא. אלא מיד כשהסב את פניו לדרך ההיא, הוא נקרא רשע, ואם אחר כך היו נשים, אזי הוא גם טימא את נפשו במראות אסורות.

מסכת בבא בתרא דף נז/ב טלית של תלמידי חכמים

המשיך רבי יוחנן ושאל: טלית, דהינו: הבגד העליון, שלובשים מעל החלוק בשעה שיוצאים לרחוב, כזו טלית של תלמיד חכם, כיצד היא צריכה להראות? והרי בבגד זה מתגלה החכם לעין-כל. גם כאן הפתיע רבי בנאה, כשלא דרש משבצות זהב, רקמת שש, ציצים ופרחים, אלא פשוט: כל שאין חלוקו נראה מתחתיו טפח! המעיל הנאה ביותר הוא זה שמכסה את החלוק התחתון, ושניהם בדיוק באותו הארוך. יותר ארוך מהתחתון לא ניתן לעשות, שהרי החלוק נדרש להיות כמעט עד הרצפה, ואם המעיל יהיה עוד יותר ארוך, הוא כבר יגרר על הקרקע. על כן יש להקפיד על אורך זהה, ואם הוא קצת יותר קצר מהחלוק שתחתיו, אין זה יפה, ולא מתאים לתלמיד חכם להראות כך, אבל אם המעיל העליון קצר בטפח מהחלוק התחתון, צריך החכם לפסול את המעיל הזה, ולקנות לעצמו חדש, שהרי את התחתון לא ניתן לקצר בהתאם לעליון, מפני שהוא צריך להגיע עד הנעלים.

פתרון, למרות שהשולחן היה עמוס עד אפס מקום
במאכלים, כלבים שעירים היו מתהלכים בין
הסועדים, ובס' היו מקנחים את ידיהם.
די בתמונה חלקית זו על הבדל תהומי בהתייחסות
אל האוכל, כדי להודות לקב"ה בפה מלא: "שלא
עשנו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה".

באותה תקופה שבה נרשמו חוקים אלה, כבר היו
קיימים אצל הגוים חוקי אכילה וכללי נימוס
מסודרים, שם היה ממונה מסתובב בין הסועדים
ומחלק להם עלים ושרשים מעוררי הקאה, וכל אחד
היה יוצא לרוקן את כרסו, כדי שיוכל להתחיל לזלול
מחדש (שבת כגב). גם לקנות הידים הם מצאו

נושאים אלה על פי סדרת הדף היומי
נלקחו מתוך סדרת הספרים:
"שיעורים בהגדות חז"ל"
על פי סדר הספר "עין-יעקב"
תשעה-עשר חלקים.
אפשר להשיג אצל:
משפחת גבהרד
רח' משך-חכמה 35
מודעין עילית. מיקוד 71919
טלפון 08-97 44 666
מבצע על כל הסדרה: משלוח עד הבית!
"המשלוח עלינו"
לזיכוי הרבים מצוה להפיץ דף זה,
כהקדמה לשבוע של הדף היומי העולמי

לתגובות:

gebhard@bezeqint.net

לקבלת מייל ישירות לתיבה שלכם:

ETGAR11@neto.bezeqint.net

